





сторонніх і двосторонніх договорах. До основних принципів міжнародного права належать десять принципів, а саме: незастосування сили та погрози силою; територіальної цілісності; непорушності кордонів; рівноправності й самовизначення народів; мирного розв'язання спорів; поваги прав і основних свобод людини; добросовісного виконання міжнародних зобов'язань; суверенної рівності держав; невтручання у внутрішні справи; співробітництва.

Комплекс основних принципів нині розвивається шляхом розширення їхнього змісту, що характеризується як стабільністю, так і динамізмом. При цьому зміст кожного принципу розвивається зі зміною інших принципів [27, с. 277], оскільки всі вони є взаємопов'язаними; кожен принцип повинен розглядатися в контексті інших; це прямо вказано, наприклад, у Декларації про принципи міжнародного права 1970 р. [18].

Агресія, розв'язана Російською Федерацією проти України, зумовлює необхідність консолідованих зусиль міжнародного співтовариства для її припинення, притягнення агресора до відповідальності, здійснення реституції порушених прав, міжнародно-правової компенсації нашій державі завданої шкоди. Водночас сучасні події актуалізують потребу всебічного та обґрунтованого оцінювання дій РФ із міжнародно-правового погляду, яке обов'язково має передбачати ретельний, повний, об'єктивний, неупереджений аналіз природи, сутності, нормативного змісту, сучасних підходів до тлумачення основних принципів міжнародного права за акцентування уваги саме на зіставленні відповідних приписів із поведінкою Росії.

Зобов'язання РФ дотримуватись основних принципів міжнародного права у відносинах з Україною закріплені в багатьох багатосторонніх і двосторонніх договорах, з-поміж яких виокремимо Угоду про створення СНД 1991 р., міждержавні договори про подальший розвиток двосторонніх відносин 1992 р.,

про дружбу, співробітництво та партнерство 1997 р.

Проведене дослідження дало змогу дійти висновків щодо кожного із принципів.

1. Центральне місце з-поміж них посідає *принцип незастосування сили чи погрози силою*; саме від його дотримання безпосередньо залежить ефективність усіх основних принципів міжнародного права. Стосовно держави, яка порушила принцип незастосування сили, може бути припинено дію інших принципів, включаючи добросовісне виконання міжнародних зобов'язань.

Норма п. 4 ст. 2 Статуту ООН, що закріплює цей принцип, є імперативною нормою *jus cogens*. Статут передбачає можливість застосування сили або погрози силою лише у двох випадках: за рішенням Ради Безпеки ООН у разі загрози миру, будь-якого порушення миру або акту агресії (розділ VII) чи в порядку здійснення права на самооборону (ст. 51) [17, с. 55].

Утім застосування сили часом відбувається без рішення Ради Безпеки. Ідеться про реалізацію концепції «гуманітарної інтервенції», права на превентивну самооборону й застосування сили для захисту власних громадян за кордоном у порядку самооборони. Кожна з цих концепцій зазнає критики (особливо активної – «гуманітарна інтервенція»), однак навіть їхні прихильники вважають застосування сили крайнім заходом, правомірність якого обумовлюється низкою жорстких вимог [7, с. 174].

Аналіз цих вимог свідчить про певну схожість, що дає змогу зробити узагальнення. По-перше, застосування сили може бути визнане правомірним лише в разі вичерпання або відсутності можливості розв'язання конфлікту мирними засобами. По-друге, метою таких дій має бути відвернення неминучої загрози державі чи її громадянам за кордоном або припинення масових порушень прав людини. По-третє, застосування сили повинно бути обмежене тими діями, що є розумними й



необхідними для досягнення означених цілей. По-четверте, застосування сили має відбуватись лише протягом строку, необхідного для відвернення неминучої загрози або припинення масових порушень прав людини. По-п'яте, загрози повинні бути актуальними на момент застосування сили. Для визнання правомірності застосування сили необхідне доведення наявності (дотримання) усіх указаних умов.

Застосування РФ сили проти України, що відбувається впродовж 2014–2015 рр. (окупація та анексія Кримського півострова, керівництво бойовиками, постачання зброї й «добровольців» у Східну Україну, нарешті, бойові дії підрозділів російської армії проти Збройних Сил України), не відповідає жодній з указаних вимог. Дії РФ у порушення норм міжнародного права щодо застосування сили можна розцінювати лише як військову агресію в розумінні Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії» 1974 р. [15]. У 2014–2015 рр. РФ чинить проти нашої держави практично всі види агресії, передбачені цією резолюцією.

2. *Принцип територіальної цілісності* є найважливішим засобом забезпечення державного суверенітету, адже саме територія є обов'язковим атрибутом будь-якої держави, сферою дії її суверенітету. Цей принцип покладає на держави обов'язки утримуватись від дій, які являють собою застосування сили або загрози силою для порушення територіальної цілісності іншої держави; не перетворювати територію жодної іншої держави на об'єкт окупації чи привласнення прямо або опосередковано, застосовуючи силу в порушення міжнародного права.

В офіційних документах РФ обгрунтовує «приєднання» Кримського півострова реалізацією «народом Криму» права на самовизначення [24; 32]. Однак ці твердження не відповідають фактичним обставинам: усі дії «влади» півострова були із самого початку спрямовані на керіваний російською армією та спецслужбами «вихід» зі складу України і «приєднання»

до Росії, що не має нічого спільного із самовизначенням народу. Про це свідчить і зміст «Декларації про незалежність Криму» від 11.03.2014 р. [31], і неодноразові зізнання В. Путіна про роль Збройних Сил РФ у цих процесах [33], й інші численні факти [23]. Отже, відбулось протиправне, не основане на жодній із міжнародно-правових підстав насильницьке приєднання до Росії частини України, яке, відповідно до міжнародного права, визначається як анексія. Ця анексія, як і дії РФ на сході України, однозначно становлять грубе порушення принципу територіальної цілісності.

3. *Принцип непорушності кордонів*, закріплений Гельсінським заключним актом 1975 р., передбачає обов'язки держав визнавати наявні кордони держав-учасниць НБСЄ як юридично встановлені згідно із міжнародним правом; визнавати непорушність кордонів усіх держав Європи; відмовитися від будь-яких територіальних домагань або дій, спрямованих на окупацію частини або всієї території будь-якої держави; відмовитися від будь-яких зазіхань на наявні кордони (утримуватися від загрози силою або її застосування з метою порушення не тільки кордонів, а й демаркаційних ліній); змінювати свої кордони тільки за взаємної згоди.

Дослідження становлення непорушності кордонів як регіонального принципу, що має імперативний характер для держав Європи, свідчить про високий потенціал конфліктів саме в європейському регіоні, пов'язаних із історичними передумовами, незбігом міждержавних кордонів із межами розселення етносів тощо. Нівелюючи величезні зусилля, докладені для встановлення та зміцнення принципу непорушності кордонів, і повертаючи Європу до часів силового захоплення територій на основі реваншистських ідей, Російська Федерація, без перебільшення, ставить під загрозу майбутнє всього регіону.

4. Ключовий характер *принципу рівноправності й самовизначення народів* пов'язаний насамперед із тим, що саме нація, народ є першоосновою, з



якою пов'язується суверенітет держав і сам факт їхнього існування. Способами здійснення права народу на самовизначення, відповідно до міжнародного права, є створення суверенної та незалежної держави, вільне приєднання до незалежної держави, або об'єднання з нею, або встановлення іншого політичного статусу, вільно визначеного народом. Разом із тим важливим елементом нормативного змісту вказаного принципу є заборона його застосування проти територіальної цілісності держави, закріплена в усіх основних міжнародно-правових актах.

Аналіз питання визначення відповідності міжнародному праву «самовизначення народу Криму» (як це тлумачиться Російською Федерацією) у березні 2014 р. дає змогу дійти таких висновків:

- по-перше, щодо відсутності суб'єкта самовизначення, тобто народу, який, згідно із міжнародно-правовими нормами, має право на вихід зі складу України;

- по-друге, невичерпаність можливостей «внутрішнього самовизначення»;

- по-третє, відсутність будь-яких обставин, із якими сучасне міжнародне право пов'язує визнання сецесії правомірною, навіть за використання найбільш широкого переліку таких підстав (систематична дискримінація або експлуатація стосовно цієї групи; відмова центрального уряду від компромісних рішень; перспектива життєздатності майбутньої окремої держави; позитивний вплив надання або відмови від надання незалежності на регіональний і міжнародний мир; проведення демократичних процедур із відділення при повазі прав людини);

- по-четверте, виключення можливості визнання «самовизначення» у Криму правомірним у зв'язку з участю в ньому іноземних військ та іншими обставинами, які свідчать про керування РФ відповідними діями;

- по-п'яте, здійснення «референдуму» й інших дій у Криму як частини операції Росії з анексії частини території України;

- по-шосте, зумовлену різними причинами міжнародно-правового характеру безпідставність посилок РФ на історичні приклади реалізації принципу самовизначення народів як такі, якими можна обґрунтувати правомірність подій у Криму;

- по-сьоме, застосування Росією та російською доктриною міжнародного права протилежних підходів щодо принципу рівноправності й самовизначення народів у зв'язку з подіями в Чечні, Косово, з одного боку, та Криму – з іншого.

5. Важливість *принципу мирного розв'язання спорів* зумовлена тим, що він поряд із забороною застосування сили або погрози силою є правовою основою забезпечення міжнародного миру й безпеки.

Держави, дотримуючись вказаного принципу, зобов'язані використовувати всі передбачені міжнародним правом мирні засоби врегулювання і за неможливості досягти цього за допомогою одних звертатись до інших засобів; намагатись досягти якнайшвидшого і справедливого розв'язання спорів; використовувати можливості Генеральної Асамблеї й Ради Безпеки ООН у вирішенні спорів і сприяти їхній ефективній реалізації.

Російській агресії проти нашої держави, що розпочалась у лютому 2014 р., не передував спір, однак наразі можна стверджувати про наявність таких міжнародних спорів між РФ та Україною:

1) спір, пов'язаний безпосередньо з агресією Російської Федерації проти нашої держави (остання вимагає повного відшкодування завданої шкоди шляхом припинення міжнародно-протиправних діянь, реституції порушених прав, компенсації завданої міжнародно-протиправними діями шкоди, а російська сторона, у свою чергу, запечучує власну агресію);

2) спір про невиконання Росією зобов'язань із боротьби проти фінансування тероризму;

3) спір щодо порушення зобов'язань РФ за міжнародним гуманітарним правом;





4) спір щодо дискримінації етнічного українського та кримськотатарського населення на окупованій Росією частині території України.

Розгляд дій РФ проти нашої держави й зазначених спорів, беззаперечно, свідчить про порушення нею зобов'язань перед Україною щодо принципу мирного розв'язання, передбачених універсальними, регіональними договорами, а також договорами, укладеними РФ та Україною.

6. *Принцип поваги основних прав і свобод людини* набуває все більшого значення у зв'язку із загальним визнанням того, що однією з основних функцій держави є забезпечення дотримання прав людини, у тому числі і як фундаменту міжнародних відносин; це походить зі змісту універсальних і регіональних актів, міжнародних договорів [26]<sup>1</sup>, норм конституцій держав.

Дії Російської Федерації проти України супроводжуються грубими, системними, масовими порушеннями практично всіх основних прав людини. Ідеться як про індивідуальні права мешканців Автономної Республіки Крим, Донецької та Луганської областей, українців у Російській Федерації, так і про колективні права кримських татар як корінного народу півострова та українців як національної меншини у РФ.

Відповідно до норм міжнародного права, Росія як держава відповідальна за порушення прав людини не лише її органами влади, посадовими особами, армією та спецслужбами у Криму й на сході України, учинені ними під час окупації цих частин території нашої держави, а й «самообороною Криму» й «ополченням» у Донецькій і Луганській областях. Ідеться і про порушення РФ як міжнародних договорів у сфері прав людини, так і обов'язків держави-окупанта за міжнародним гуманітарним правом.

Аналіз відповідних міжнародно-правових норм надає можливість стверджу-

вати, що в Росії не було жодних юридичних підстав ані для будь-яких обмежень прав людини, ані для відступу від своїх зобов'язань за міжнародними договорами у сфері захисту прав людини.

7. *Добросовісне виконання міжнародних зобов'язань* як принцип *pacta sunt servanda* («договори повинні виконуватись») є найстарішим із основних принципів. Про його загальне визнання прямо вказано в актах сучасного міжнародного права – Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р. [22], Віденській конвенції про право міжнародних договорів між державами і міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 р. [21, с. 15]; це підтверджується рішеннями міжнародних судових установ, практикою держав і міжнародних організацій.

Зіставлення дій Російської Федерації із приписами її міжнародних зобов'язань дають змогу стверджувати, що діями проти України Росією було порушено ті, що передбачені Статутом ООН, Гельсінським заключним актом НБСЄ 1975 р. [2], Віденською конвенцією про право міжнародних договорів 1969 р. [22], багатосторонніми договорами у сфері захисту прав людини (Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. [3] і низкою протоколів до неї, Міжнародним пактом про громадянські та політичні права [8] й Міжнародним пактом про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. [9] та низкою інших), у сфері боротьби з тероризмом (зокрема Міжнародною конвенцією про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. [10], Міжнародною конвенцією про боротьбу із захопленням заручників 1979 р. [11], Конвенцією Ради Європи про запобігання тероризму 2005 р. [5], Договором про співробітництво держав-учасниць СНД у боротьбі з тероризмом 1999 р. [25]) тощо.

<sup>1</sup> Загальна декларація прав людини 1948 р., міжнародні пакти про основні права людини 1966 р., інші універсальні й регіональні договори загального та спеціального аспектів дії (до середини 70-х рр. XX ст. функціонувало понад 200 багатосторонніх договорів у сфері захисту прав і свобод людини).



Російською Федерацією було порушено і практично всі її зобов'язання перед Україною, які містяться в основних двосторонніх міждержавних договорах – «Великому договорі» (Договорі про дружбу та співробітництво між Російською Федерацією та Україною 1997 р.), договорах про співробітництво в основних сферах взаємодії (економічній, технічній, гуманітарній), Харківській угоді 2010 р. та угодах про базування Чорноморського флоту РФ на території України, Договорі про україно-російський державний кордон 2003 р., а також закріплені багатостороннім Будапештським меморандумом про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р.

Дослідження відповідних норм міжнародного права та практики їхнього застосування свідчать про відсутність будь-яких підстав, якими могли б бути обґрунтовані твердження про правомірність невиконання Росією своїх зобов'язань або виключення відповідальності за їхнє порушення.

Денонсація Російською Федерацією Харківської угоди 2010 р. й угод щодо базування Чорноморського флоту Росії на території України 1997 р. здійснена всупереч нормам міжнародного права, і, оскільки необґрунтована відмова від договору не є підставою його припинення (це, зокрема, було підтверджено МС ООН) [6], ці угоди продовжують діяти, залишаються чинними й відповідні зобов'язання російської сторони перед українською.

Зазначимо, що низка зобов'язань, порушених Російською Федерацією, належать до її ключових зобов'язань як перед усією міжнародною спільнотою (*erga omnes*), так і перед Україною. Частина з них передбачена нормами *jus cogens*, відповідальність за порушення яких є більш суворою, аніж за порушення інших міжнародно-правових норм. Варто додати, що зобов'язання *erga omnes* передбачають право всіх держав вимагати притягнення Росії до міжнародно-правової відповідальності.

8. *Принцип суверенної рівності держав* є невід'ємною складовою міжнародної правосуб'єктності, походючи з визнання суверенітету найбільш важливою рисою, притаманною всім державам.

Відповідно до нормативного змісту вказаного принципу, держави мають право на юридичну рівність з іншими державами; політичну незалежність; право користуватися правами, властивими повному суверенітету.

Російській Федерації, ведучи агресивну війну, здійснюючи анексію Кримського півострова, окупацію частини Східної України та вчиняючи низку інших дій, зокрема в межах «торговельної війни», «газової війни», протидіючи європейській і євроатлантичній інтеграції нашої держави, при висуненні Україні вимог щодо її внутрішнього устрою тощо грубо порушує передбачені принципом суверенної рівності обов'язки поважати ці права, правосуб'єктність інших держав, їхню територіальну цілісність і політичну незалежність.

9. *Дотримання принципу невтручання у внутрішні справи держав* необхідне не тільки для захисту прав держав як таких, а і для захисту народів і суспільств, підтримання й розвитку ними своїх соціальних, культурних, релігійних та інших особливостей. Міжнародно-правовими актами передбачено, що в контексті цього принципу держави зобов'язані не вчиняти дій, спрямованих на часткове або повне руйнування національної єдності й територіальної цілісності інших держав; будь-яких форм втручання чи погроз проти правосуб'єктності держави або її політичних, економічних і культурних елементів; утримуватися від спроб дестабілізувати або підірвати стабільність іншої держави.

Усі обов'язки держав, передбачені принципом невтручання, у тому чи іншому вигляді порушені Російською Федерацією її діями проти нашої держави: під час військової агресії, окупації та анексії Криму, окупації частини Донецької та Луганської областей; надання російським парламентом дозволу на



застосування Збройних Сил РФ «на території України»; підтримки Росією сепаратистських ідей і дій на півострові, зокрема бойовиків «самооборони Криму»; виголошення заяв про «нелегітимність» української влади, «виникнення нової держави» та інших, спрямованих на провокування внутрішньої нестабільності в Україні; публічної підтримки бойовиків у Донецькій і Луганській областях, а також окремих політичних сил, на кшталт Партії регіонів або КПУ; застосування засобів економічного тиску на нашу державу, метою яких чітко проголошено недопущення її європейської інтеграції; виголошення вимог щодо «надання гарантій невступу України до НАТО»; порушення кримінальних справ проти представників української влади та ув'язнення громадян нашої держави з метою тиску на неї; ведення представниками РФ за кордоном, російськими державними й недержавними ЗМІ системної антиукраїнської пропагандистської кампанії; постійної діяльності органів влади Росії з офіційного поширення наклепницької інформації про «репресії» в нашій державі.

10. *Принцип співробітництва держав* є основою взаємодії суб'єктів міжнародного права, ключовим фактором розвитку світового співтовариства, адже лише належна реалізація його приписів може забезпечити підтримання міжнародного миру й безпеки, сприяння міжнародній стабільності та прогресу, добробуту народів, розв'язання важливих проблем сучасності, спільних більшою чи меншою мірою для всіх держав.

Аналіз дій Російської Федерації, так чи інше пов'язаних із агресією проти нашої держави, свідчить про постійні, систематичні, грубі, цілеспрямовані порушення основоположних засад принципу співробітництва. Указані порушення значною мірою стосуються ключової сфери – взаємодії держав у питаннях підтримання міжнародного миру та безпеки не лише в європейському регіоні, а й у світі загалом.

Очевидно й те, що Росією було зруйновано підвалини системи двосторон-

нього україно-російського співробітництва, яка формувалась протягом усього пострадянського періоду передусім на основі міждержавних, міжурядових і міжвідомчих договорів.

Зазначене свідчить про наявність чіткої стратегії РФ із перетворення сучасного міжнародного права – «міжнародного права співробітництва», на «право сильного».

Важливо, що констатація порушення Росією діями проти нашої держави основних принципів міжнародного права в тому чи іншому вигляді міститься в усіх основних актах, що стосуються відповідних подій, Європейського Союзу, міжнародних організацій, окремих держав – рішеннях ЄС щодо введення обмежувальних заходів, зокрема, у зв'язку з діями, що підривають або створюють загрозу територіальній цілісності, суверенітету й незалежності України, від 17.03.2014 р. [4], Великої сімки (Гаазька декларація Великої сімки від 24.03.2014 р.) [19], Ради Європи (Резолюції ПАРЕ: «Останні події в Україні: загрози функціонуванню демократичних інституцій» від 09.04.2014 р. № 1988 [13], «Гуманітарна ситуація щодо українських біженців та вимушених мігрантів» від 27.01.2015 р. [12]), ОБСЄ (Резолюція ПА ОБСЄ «Очевидне, грубе і не виправлене порушення принципів Гельсінкі Російською Федерацією» від 01.07.2014 р.) [14] тощо.

Наприклад, в останньому з перелічених актів, прийнятому, зауважимо, ще до багатьох дій російської сторони, які являють собою активне ведення агресивної війни проти України, держави-учасниці ОБСЄ заявили, що з лютого 2014 р. РФ:

- порушила всі десять гельсінських принципів, причому деякі з них очевидним, грубим і досі не виправленим способом,
- порушує свої взяті за Будапештським меморандумом зобов'язання, як і інші міжнародні зобов'язання;
- здійснила насильницьку анексію Криму;
- чинить військову агресію та різні форми примусу, спрямовані на утиск



властивих суверенітету України прав, на угоду власним інтересам;

– продовжує порушувати свої міжнародні зобов'язання, висувати незаконні домагання на східну частину України, як вона вже робила раніше, і загрожує й надалі чинити таке відносно інших держав-учасниць [14].

Проведене дослідження свідчить про порушення Росією всіх десяти основних принципів міжнародного права – декалогу, на якому ґрунтується сучасна система міжнародних відносин. Зауважимо, що йдеться не про окремі елементи, а про всі або практично всі обов'язки держав, покладені на них нормативним змістом принципів, і в кожному випадку – усі основоположні обов'язки, які становлять саму сутність цих принципів. Жодні з порушень не є поодинокими чи разовими, незначними або «невнамисними» діями, а повторюваними, систематичними, цілеспрямованими, грубими, небезпечними за своїм характером і руйнівними за своїми наслідками. Агресія РФ проти нашої держави за своєю сутністю, безперечно, є викликом усьому міжнародному співтовариству, спрямованим на підлив світового порядку, оснований на принципах міжнародного права. Необхідне загальне усвідомлення того, що лише рішучі спільні дії у відповідь, учинені згідно із міжнародно-правовими нормами, можуть зупинити агресора.

**Ключові слова:** агресія Російської Федерації проти України, нормативні приписи, фактичні дії, основні принципи міжнародного права, міжнародний правопорядок.

*У статті шляхом зіставлення фактичних дій Російської Федерації із нормативними приписами фундаментальних норм міжнародного права розглядається порушення агресією Російської Федерації проти України у 2014–2015 рр. основних принципів міжнародного права.*

*В статті путем сопоставлення фактических действий Российской Федерации с нормативными пред-*

*писаниями фундаментальных норм международного права рассматривается нарушение агрессией Российской Федерации против Украины в 2014–2015 гг. основных принципов международного права.*

*The article deals with the violations by the Russian Federation's Aggressive against Ukraine in 2014–2015 of the basic principles of international law by comparing the actual actions of the RF with regulatory requirements of the fundamental norms of international law.*

#### **Література**

1. *Change and Stability in International Law-Making* (eds. A.Cassese and J.H.Weiler) // *W. de Gruyter*. – 1988. – P. 54–55.
2. *Conference on Security and Co-operation in Europe 1975. Final Act* // *OSCE*. – 1975. – 59 p.
3. *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms* // *Council of Europe*. – 1950. – 26 p.
4. *Council Decision 2014/145/CFSP of 17 March 2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine* // *Official Journal of the European Union*. – L 78/16. – 17.03.2014.
5. *Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism CETS No.: 196* // *Council of Europe Treaty Series* – No. 196. – 2005. – 17 p.
6. *Gabcikovo-Nagymaros case. Merits* // *ICJ*. – *Reports*. – 1997. – P. 69.
7. *Gazzini T. The Changing Rules on the Use of Force in International Law* // *Manchester University Press*, 2005. – P. 174.
8. *International Covenant on Civil and Political Rights 1966 (New York, 16 December 1966)* // *United Nations, Treaty Series*. – Vol. 999. – 1967. – P. 171.
9. *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (New York, 16 December 1966)* // *United Nations, Treaty Series*. – Vol. 993. – 1983. – P. 3.
10. *International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism 1999* // *United Nations, Treaty Series*. – Vol. 2178. – 1999. – P. 197.
11. *International Convention against the Taking of Hostages 1979* // *United Nations Treaty Series*. – Vol. 1316. – 1979. – P. 205.
12. *Parliamentary Assembly Resolution 2028 (2015) The humanitarian situation of Ukrainian*





refugees and displaced persons // Council of Europe. – 27.01.2015. – 4 p.

13. Resolution 1988 (2014) Final version. Recent developments in Ukraine: threats to the functioning of democratic institutions // Council of Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=20873&lang=en>.

14. Resolution on Clear, Gross and Uncorrected Violations of Helsinki Principles by the Russian Federation // Baku Declaration and Resolutions. OSCE. – 2014. – 60 p.

15. Resolution adopted by the General Assembly [Adopted without a vote on a Report from the Sixth Committee] 3314 (XXIX). Definition of Aggression. – A/RES/29/3314 // United Nations. – 1974. – 2 p.

16. Resolution adopted by the General Assembly on 27 March 2014 [without reference to a Main Committee (A/68/L.39 and Add.1)]. 68/262. Territorial integrity of Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://www.un.org/en/ga/search/view\\_doc.asp?symbol=A/RES/68/262&referer=http://www.un.org/en/ga/68/resolutions.shtml&Lang=E](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/68/262&referer=http://www.un.org/en/ga/68/resolutions.shtml&Lang=E).

17. Ruys T. 'Armed Attack' and Article 51 of the UN Charter: Evolutions in Customary Law and Practice // Cambridge University Press. – 2010. – P. 55.

18. The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States in accordance with the Charter of the United Nations 1970 / UN official site [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://untreaty.un.org/cod/avl/ha/dpilfrscun/dpilfrscun.html>.

19. The Hague Declaration // The White House. Office of the Press Secretary. – 24.03.2014. – 2 p.

20. United Nations Millennium Declaration. Resolution adopted by the General Assembly [without reference to a Main Committee (A/55/L.2)] // United Nations. A/RES/55/2. – 2000. – 9 p.

21. Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between International Organizations. Done at Vienna on 21 March 1986 // United Nations. – 2005. – 39 p. – P. 15.

22. Vienna Convention on the Law of Treaties. Done at Vienna on 23 May 1969. Entered into force on 27 January 1980 // United Nations, Treaty Series. – Vol. 1155. – P. 331.

23. Гиркин признался, что «зеленые человечки» насильно загоняли депутатов го-

лосовать за аннексию Крыма // ТСН. – 25.01.2015. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ru.tsn.ua/politika/girkin-priznalsya-chto-zelenye-chelovechki-nasilnozagonjali-deputatov-golosovat-za-anneksiю-kryma-407118.html>.

24. Договор между Российской Федерацией и Республикой Крым о принятии в Российскую Федерацию Республики Крым и образовании в составе Российской Федерации новых субъектов // Президент России [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://kremlin.ru/news/20605>.

25. Договор о сотрудничестве государств-участников Содружества Независимых Государств в борьбе с терроризмом (Минск, 04 июня 1999 года) // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997\\_519](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_519).

26. Загальна декларація прав людини 1948 р. // Верховна Рада України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995\\_015](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015).

27. Лукашук И.И. Международное право. Общая часть : [учебник для студентов юрид. фак. и вузов] / И.И. Лукашук ; Рос. акад. наук, Ин-т государства и права. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2008. – 432 с.

28. Международное право : [учебник] / отв. ред. Ю.М. Колосов, Э.С. Кривчикова. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Международные отношения, 2005. – 815 с.

29. Международное публичное право : [учебник для вузов по специальности 021100 «Юриспруденция»] / [Л.П. Ануфриева, К.А. Бекяшев, М.Е. Волосов и др.] ; под ред. К.А. Бекяшева. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Проспект, 2003. – 636 с.

30. Международное право / отв. ред. Г.В. Игнатенко, О.И. Тиунов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М., 2005. – 624 с.

31. Парламент Крыма принял Декларацию о независимости АРК и г. Севастополя // Государственный Совет Республики Крым. – 11.03.2014. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : [http://www.rada.crimea.ua/news/11\\_03\\_2014\\_1](http://www.rada.crimea.ua/news/11_03_2014_1).

32. Правовые обоснования позиции России по Крыму и Украине // Министерство иностранных дел Российской Федерации. – 27.10.2014. – 18 с.

33. Путин признал «зеленых человечков» в Крыму, но не власти в Киеве // РИА «Новости» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ria.ru/politics/20140417/1004350739.html>.

34. Тункин Г.И. Теория международного права / Г.И. Тункин ; под общ. ред. Л.Н. Шестакова. – М. : Зерцало, 2000. – 416 с.